

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Teze diplomové práce

**Dopady členství v EU na teritoriální a komoditní
strukturu českého agrárního zahraničního obchodu**

Štěpánka Schenková

© 2015 ČZU v Praze

Dopady členství v EU na teritoriální a komoditní strukturu českého agrárního zahraničního obchodu

Souhrn

Cílem práce je analýza dopadů členství v EU na teritoriální a komoditní strukturu agrárního zahraničního obchodu. Práce identifikuje změny, ke kterým došlo z hlediska kvantitativní, kvalitativní a hodnotové dimenze ze zahraničního obchodu. Práce mapuje vývoj obou struktur od vstupu České republiky do Evropské unie v roce 2004 až po současnost (konec roku 2014). Z teritoriálního hlediska je kladen důraz především na zahraniční obchod se státy Evropské unie, které představují hlavní obchodní partnery České republiky. V komoditní skladbě je postupně sledován vývoj toků zahraničního obchodu u jednotlivých agregací. Poslední část hodnotí konkurenceschopnost českého agrárního exportu ve vztahu k nejvýznamnějším teritoriím. Konkurenceschopnost agrárních komodit je hodnocena pomocí indexu RCA a LFI. Na základě vypočítaných hodnot jsou v závěru obecně definovány položky, které dosahují či nedosahují komparativní výhody.

Klíčová slova: Česká republika, agrární zahraniční obchod, export, import, komoditní struktura, teritoriální struktura, EU, SITC, společná zemědělská politika

Cíl

Cílem práce je analyzovat dopady vstupu, respektive členství ČR v Evropské unii na teritoriální a komoditní strukturu agrárního zahraničního obchodu. Práce identifikuje změny, ke kterým došlo z hlediska kvantitativní, kvalitativní a hodnotové dimenze ze zahraničního obchodu a jednotlivých toků (export, import). Rovněž jsou identifikovány faktory, které významně ovlivňují, respektive ovlivňovaly současnou podobu AZO ČR. V neposlední řadě práce hodnotí konkurenceschopnost českého agrárního exportu, a to jak ve vztahu k vnitřnímu trhu zemí EU, tak i ve vztahu k trhu světovému.

Metodika

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je vypracována na základě sekundárních zdrojů z nastudované literatury a internetových zdrojů zabývajících se danou problematikou. Praktická část práce, kterou tvoří analýza dopadů vstupu do Evropské unie na teritoriální a komoditní strukturu českého AZO, je provedena na základě sběru statistických dat. Tato data pocházejí ze statistických databází (ČSÚ, MZe ČR, Eurostat, ročenky ÚZEI) a zaměřují se na období od roku 2004 do roku 2014. Data jsou analyzována v běžných cenách a v české koruně (v mil. Kč, v mld. Kč).

Pro hodnocení základních tendencí AZO ČR jsou užívány absolutní (sledované v Kč běžných cen) a relativní ukazatelé (sledované v %). U absolutních ukazatelů se jedná o celkový agrární dovoz, agrární vývoz a saldo AZO. K relativním ukazatelům se řadí podíl agrárního vývozu na celkovém vývozu, podíl agrárního dovozu na celkovém dovozu a krytí importu exportem.

Analýza dopadů vstupu do EU na český agrární zahraniční obchod probíhá ve dvou základních rovinách:

- 1) Analýza teritoriální struktury českého agrárního zahraničního obchodu,
- 2) Analýza komoditní struktury českého agrárního zahraničního obchodu.

Analýza teritoriální struktury

Tato část je zaměřena na sběr a hodnocení výsledků a vývoje agrárního zahraničního obchodu s jednotlivými teritorii, se kterými Česká republika na základě bilaterálních dohod (uzavřených před vstupem ČR do EU), dohod uzavřených EU (po vstupu do EU) nebo obecně

platných dohod podle pravidel WTO realizuje zahraničně obchodní směnu. Z hlediska zjednodušení monitoringu výsledků byly země rozděleny do několika skupin (teritorií):

- 1) Země EU – „Evropská unie“ = tzv. EU-15 a EU-13
- 2) Země OSVTE
- 3) Země SNS
- 4) Rozvojové země (RZ)

Analýza komoditní struktury

Prostřednictvím analýzy komoditní struktury lze sledovat strukturu AZO, hodnotit její kvalitu (z hlediska její struktury, hodnoty a množství) a zároveň odhadnout její budoucí vývoj. Práce analyzuje komoditní skladbu exportu a komoditní skladbu importu agrární a potravinářské produkce a hodnotí výsledky zahraničního obchodu s rozhodujícími komoditami. Pro monitoring zahraničně-obchodní směny z hlediska hodnocení vývoje komoditní struktury je v práci použit nový harmonizovaný systém HS 2

Identifikace komparativních výhod země na mezinárodní úrovni (ve vztahu k jednotlivým teritoriím) je zjištěna pomocí aplikace Balassova indexu komparativních výhod (index RCA). Index RCA hodnotí vývozní potenciál země a dokáže určit, na co se země specializuje a v čem má komparativní výhodu.

Analýza konkurenceschopnosti na bilaterální úrovni ve vztahu k EU a třem nejdůležitějším partnerům (Německu, Polsku, Slovensku) udává, zda Česká republika dosahuje ve vzájemném obchodu s nimi komparativních výhod. Pro potřeby této analýzy je použit Lafayův index LFI.

Závěr:

Ve vztahu ke stanoveným cílům vyplývají následující výsledky. Podíl AZO na celkovém zahraničním obchodě od vstupu do EU posílil. Větší vliv na obrat ZO má import zemědělských výrobků (přes 6 %) než export (necelých 5 %). Agrární zahraniční obchod ČR vykazuje od roku 2004 růst vývozu i dovozu. Záporné saldo AZO se postupně prohlubovalo (až na roky 2005 a 2008), ale od roku 2012 dochází k jeho vyrovnávání, díky rychlejšímu tempu růstu vývozu oproti dovozu. Příčinou záporné obchodní bilance je i fakt, že vzrůstající hodnoty vývozy jsou spojeny s růstem hmotnosti. Růst hodnoty dovozu je však spojen spíše s růstem dovozu produktů s vyšší přidanou hodnotou.

V rámci jednotlivých teritorií je tedy přes 90 % vývozu realizováno se zeměmi EU, z nichž větší procento zaujímá skupina EU-13 (46%), hned po ní EU-15 (45%). Podíl ostatních teritorií na celkovém exportu českého AZO se stále snižuje, nejvíce u zemí SNS. Nejnižší podíl na vývozech mají země OSVTE. Více jak polovina agrárních produktů, které ČR vyváží, končí na Slovensku (26 %), v Německu (18 %) či v Polsku (11 %). Německo je vůbec největším obchodním partnerem v rámci českého AZO. Skoro čtvrtina dovezeného agrárního zboží pochází z Německa, na dalších pozicích je Polsko a Slovensko.

V rámci komoditní struktury došlo k následujícím změnám z hlediska vývozu: výrazně se zvýšil podíl „obilovin“ na celkovém agrárním vývozu, od roku 2004 do roku 2014 se jednalo o průměrný nárůst podílu o 6 % (díky vývozům do Německa). Naopak hodnota dovozu obilovin je poměrně zanedbatelná, čímž v rámci této agregace dosahujeme nejvyšší hodnoty kladného salda. Další velice výnosnou skupinou je agregace „mléko a mléčné produkty“, která se výrazně podílí na struktuře agrárního vývozu. V posledních letech se však zvyšuje i tempo růstu dovozů mléčných produktů (především díky dovozům z Německa), což by mohlo mít v následujících letech negativní dopad na saldo obchodní bilance. Za zmínku stojí i nárůst podílu „rostlinných a živočišných tuků a olejů“ na vývozu AZO. Nejvíce se vyváží řepkový olej, a sice do Polska a na Slovensko. Naopak podíl na celkovém dovozu se v rámci této agregace nezměnil. Poslední důležitou agregací z hlediska vývozu je skupina „tabák a tabákové výrobky“, jejíž produkty se vyváží především do Itálie.

Členství ČR v EU přináší řadu výhod, ale i nevýhod. Nelze tedy jednoduše rozhodnout, zda tyto výhody převládají. Ve velké míře bude záležet na dalším vývoji situace uvnitř Unie a rozhodnutí států EU-15, které jsou největšími hráči na poli, především z hlediska dotací jednotlivých komodit. Je jasné, že návrhů ke zlepšení je mnoho – žádoucí je například obnovit stavy skotu a prasat a produkovat i vyvážet živočišné produkty (hlavně maso) ve větší míře, hlavně také díky získání přidané hodnoty produktů určených k vývozu. Dalším efektem je získání větší soběstačnosti potravin, což v českém zemědělství představuje výrazný problém. Tím pádem je třeba prosazovat domácí produkty na místním trhu a bránit tak vlastní výrobky před levnými a často i nekvalitními dovozy ze zahraničí. V neposlední řadě toto opatření povede k vyrovnání záporné hodnoty obchodní bilance. Vývoj agrárního zahraničního obchodu závisí i na dalších ekonomických faktorech: kurzu české koruny, míry inflace, datu zavedení eura, systému poskytovaných podpor a samozřejmě na klimatických podmínkách.

Literatura:

Knižní zdroje

FOJTÍKOVÁ, L. *Zahraničně obchodní politika ČR. Historie a současnost (1945-2008)*. Praha : C. H. Beck, 2009. 978-80-7400-128-4.

SVATOŠ, M a kolektiv. *Ekonomika agrárního sektoru*. 4. vydání. Praha : PEF ČZU, 2005. str. 174. 80-213-0803-6.

BOHÁČKOVÁ, Ivana a BROŽOVÁ, Ivana. *Ekonomika agrárního sektoru*. vyd. 1. Praha : Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2010. str. 122. 978-80-213-2026-0.

FOJTÍKOVÁ, Lenka. *Společné politiky EU: historie a současnost se zaměřením na Českou republiku*. Praha : C. H. Beck, 2008. str. 179. 978-80-7179-939-9.

TEPLÁ, M., SVOBODA, J. *Změny pravidel agrárního obchodu po vstupu ČR do EU*. Praha : Agrospoj, MZe ČR, 2003.

SVATOŠ, Miroslav. *Zahraniční obchod: teorie a praxe*. 1. vyd. Praha : Grada, 2009. str. 367. 9788024727080.

SMUTKA, Luboš et al. *Vývoj agrárního zahraničního obchodu ČR v evropském a světovém kontextu*. 1. vyd. Praha : Poweprint, 2011. str. 267. 978-80-87415-22-1.

Internetové zdroje:

Principles of the trading system. In: World Trade Organization: Understanding the WTO. [Online] 2012. [Citace: 18. 01 2015.] http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact2_e.htm.

Ročenka agrárního zahraničního obchodu (AZO) ČR za rok 2013 [online]. 2014 [cit. 2015-02-01]. ISBN 978-80-7271-211-3. Dostupné z: http://www.uzei.cz/data/usr_001_cz_soubory/studie111.pdf

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR. Situační a výhledová zpráva - biloviny [online]. Praha, 2005 [cit. 2014-12-17]. ISBN 80-7084-277-X,. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/2899/OBILI_11_2005.pdf. [Online]

Databáze ZO ČSÚ. [online] Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO>